

JORGE LUIS BORGES • Öteki Soruşturmalar

İletişim Yayınları, Modern Klasikler, 2005-2012 (3 baskı)
© 2005 İletişim Yayıncılık A. Ş.

Otras Inquisiciones (1952)

© 1995, María Kodama

Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

© Önsöz: 2013, James Woodall, new introduction

The Man in the Mirror of the Book. A Life of Jorge Luis Borges

Önsözün hakları Aitken Alexander Associates'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 1089 • İletişim Klasikleri 92

ISBN-13: 978-975-05-1860-7

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Osman Yener, Güneş Akkor, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Hieronymus Bosch, "Mecusilerin Büyük Aşkı", 1495

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ayla Duru Karadağ

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JORGE LUIS BORGES
Öteki
Soruşturmalar
Otras Inquisiciones

ÇEVİRENLER
Peral Bayaz Charum, Türker Armaner

JAMES WOODALL'UN ÖNSÖZÜYLE

JORGE FRANCISCO ISIDORO LUIS BORGES 24 Ağustos 1899'da bütün malvarlığını kaybetmiş, İngiliz asıllı bir ailenin ilk çocuğu olarak Buenos Aires'te doğdu. Babasının edebiyata olan düşkünlüğü, Borges'in çocukluğundan itibaren edebiyata yönelmesine sebep oldu. Küçük yaşta İngilizceyi öğrendi. 1914'te babasının göz ameliyatı sebebiyle ailesiyle yurtdışına çıktı ve Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, savaş yıllarını yurtdışında geçirmek zorunda kaldı. Cenevre'de Calvin Koleji'ne devam eden Borges burada Almanca, Fransızca ve Latince öğrendi. Bu dönemde sembolizmden etkilendi. 1921'de Buenos Aires'e geri dönen Borges iki yıl sonra ilk kitabını yayımladı. 1931'den itibaren Arjantin'in en önemli edebiyat dergisi *Sur*'da düzenli olarak yazmaya başladı. 1937'de geçimini sağlayabilmek için bir halk kütüphanesinde çalışmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında iktidardaki Juan Perón'a muhalif duruşu sebebiyle kütüphanedeki işinden uzaklaştırıldı. 1946-1955 yılları arasında para kazanmak için ders vermeye ve yazmaya ağırlık verdi. Düzyazıyla şiiri birleştiren kendine özgü yazım tarzında çok sayıda eser verdi. Juan Perón devrildiğinde Buenos Aires Kütüphanesi'ne müdür oldu. Borges, 1955'te aileden gelen kalıtsal rahatsızlığından dolayı görme yetisini tümüyle kaybetti. Yapıtlarının yazımını annesi, sekreterleri ve arkadaşları devraldığı için uzun metinlerden ziyade kısa öykü ve şiire yöneldi. 1961'de Samuel Beckett'le paylaştığı Formentor Edebiyat Ödülü, Avrupa'da ün kazanmasını sağladı. Şiir, kısa öykü ve denemelerden oluşan eserleri dünya çapında yayımlandı. Borges fantastik öğeleri ağır basan kendine özgü tarzıyla, 20. yüzyılın önemli edebiyatçıları arasında etkilendi. 14 Haziran 1986'da hayatını kaybetti. İletişim Yayınları tarafından yayımlanan kitapları: *Ficciones* (1998), *Alef* (1998), *Brodie Raporu* (1999), *Alçaklığın Evrensel Tarihi* (1999), *Kum Kitabı* (1999), *Yedi Gece* (1999), *Dantevari Denemeler / Shakespeare'in Belleği* (1999), *Sonsuz Gül* (2002), *Evaristo Carriego* (2002), *Öteki Soruşturmalar* (2005), *Şifre* (2009), *Yaratan* (2011), *Atlas* (2012), *Tartışmalar* (2014), *Düşsel Varlıklar Kitabı* (2015), *Sonsuzluğun Tarihi* (2015).

Margot Guerrero'ya

İÇİNDEKİLER

KRONOLOJİ.....	9
ÖNSÖZ / JAMES WOODALL.....	31
DUVAR, KİTAPLAR.....	45
PASCAL'IN KÜRESİ.....	49
COLERIDGE'İN ÇİÇEĞİ.....	55
COLERIDGE'NİN DÜŞÜ.....	61
ZAMAN VE J.W. DUNNE.....	67
YARATILIŞ VE P.H. GOSSE.....	73
DOKTOR AMÉRICO CASTRO'NUN TEHLİKE İŞARETLERİ.....	79
ZAVALLI BIREYSELLİĞİMİZ.....	87
QUEVEDO.....	91
QUIJOTE'NİN TIKEL BÜYÜLERİ.....	101
NATHANIEL HAWTHORNE.....	107
BİR SİMGE OLARAK VALÉRY.....	131
EDWARD FITZGERALD'İN ESRARI.....	135
OSCAR WILDE ÜZERİNE.....	141
CHESTERTON ÜZERİNE.....	145
BİRİNCİ WELLS.....	149

BIATHANATOS.....	153
PASCAL.....	159
JOHN WILKINS'İN ÇÖZÜMSEL DİLİ.....	165
KAFKA VE SELEFLERİ.....	171
KITAP KÜLTÜ ÜZERİNE.....	175
KEATS'IN BÜLBÜLÜ.....	181
GİZLER AYNASI.....	187
İKİ KİTAP.....	193
23 AĞUSTOS 1944 ÜZERİNE BİR NOT.....	199
WILLIAM BECKFORD'UN VATHEK'İ ÜZERİNE.....	203
THE PURPLE LAND ÜZERİNE.....	209
HERHANGİ BİRİNDEN HIÇ KİMSEYE.....	215
BİR EFSANENİN FARKLI BİÇİMLERİ.....	219
ALEGORİLERDEN ROMANLARA.....	225
BERNARD SHAW İÇİN BİR NOT.....	231
TARİHİN ALÇAKGÖNÜLLÜLÜĞÜ.....	237
BİR ADIN YANKILARININ ÖYKÜSÜ.....	243
ZAMANIN YENİ ÇÜRÜTÜLMESİ.....	249
KLASİKLER ÜZERİNE.....	271
SONSÖZ.....	275

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1896		<p>– İstanbul'da Ermeni milliyetçiler Osmanlı Bankası'na saldırdı. Yetkililer şiddetle karşılık verdi ve üç bin Ermeni öldürüldü.</p> <p>– H.G. Wells, <i>Dr. Moreau'nun Adası</i>.</p>
1897		<p>– Macaristan'da Yahudi gazeteci Theodor Herzl, Dreyfus Olayı'yla bağlantılı Anti-semitizm'den rahatsız olarak Basel'de ilk Siyonist Kongresi'ni topladı.</p> <p>– Bram Stoker, <i>Dracula</i>; H.G. Wells, <i>Görünmez Adam</i>; Joseph Conrad, <i>Narcissus'un Zencisi</i>.</p> <p>– Paul Gauguin, <i>Nereden Geliyoruz? Neyiz? Nereye Gidiyoruz?</i>; Henri Rousseau, <i>Uyuyan Çingene</i>. Monet hayatının sonuna kadar devam ettireceği <i>Nilüferler</i> serisini resmetmeye başladı.</p>

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1898		<p>– İspanya-Amerika Savaşı. Küba, bağımsızlığını ilan etti; Birleşik Devletler Porto Riko, Guam ve Filipinler'i ele geçirdi.</p> <p>– Romancı Émile Zola, Genelkurmay Başkanı ve yüksek rütbeli subayları Dreyfus Olayı'ndaki yaklaşımından ötürü kınayan "J'Accuse...!" ("Suçluyorum...!") başlıklı yazısını kaleme aldı. İftirayla suçlanan Zola, İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı.</p> <p>– Henry James, <i>Yürek Burgusu</i>; H.G. Wells, <i>Dünyalar Savaşı</i>.</p>
1899	<p>24 Ağustos'ta Buenos Aires, Arjantin'de dünyaya geldi.</p> <p>Babası Jorge Guillermo Borges Haslam bir albayın oğluydu ve eğitimli bir aileden geliyordu.</p> <p>Annesi Leonor Acevedo Suárez, <i>criollo</i> kökenli bir Uruguaylı ailenin kızıydı.</p>	
1899-1914	<p>On bir yaşına kadar evde eğitim almış, babaannesi İngiliz olduğundan evde sürekli konuşulan dili öğrenmiş, on iki yaşında Shakespeare'i İngilizce okuyabilecek seviyeye gelmiştir.</p>	
1900		<p>– İtalya'da Kral I. Umberto suikaste uğradı. Max Planck, Kuantum Teorisi'ni geliştirdi.</p> <p>– Sigmung Freud, <i>Düşlerin Yorumu</i>; Frank Baum, <i>Oz Büyücüsü</i>; Joseph Conrad, <i>Lord Jim</i>.</p>
1901		<p>– Birleşik Devletler Başkanı William McKinley suikaste uğradı, Theodore Roosevelt başkan oldu. Kraliçe Victoria hayatını kaybetti.</p> <p>– Thomas Mann, <i>Buddenbrooklar</i>.</p>

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1902		– II. Boer Savaşı sona erdi. – Joseph Conrad, <i>Karanlığın Yüreği</i> ; Arthur Conan Doyle, <i>Baskerville Tazısı</i> .
1903		– Birleşik Devletler, Panama'nın Kolombiya'dan bağımsızlığını ilan etmesini sağladı. Wright Kardeşler, tek kanatlı ve buhar motorlu havadan ağır uçan ilk pervaneli uçuşu gerçekleştirdi. – Jack London, <i>Uçurum İnsanları</i> .
1904		– New York metrosu hizmete girdi. İngiltere-Fransa Dostluk Antlaşması imzalandı. – Joseph Conrad, <i>Nostramo</i> .
1905		“Kanlı Pazar”: Rusya'da ayaklanmalar Kışlık Saray'a ulaştı; isyanlar şiddetle bastırıldı, iki yüz ila bin arasında devrimci öldürüldü. Albert Einstein, izafiyet teorisini geliştirdi. Aralarında Henri Matisse'in de bulunduğu Fovist sanatçılar, Paris'te Salon d'Automne'da ilk kez sergi düzenlediler.
1906		– Roosevelt'in başarısız imla devrimini gerçekleştirdi. Büyük San Francisco depremi oldu, sonrasında yangınlar dört gün boyunca sürdü. Finlandiya, kadınlara oy hakkı tanıyan ilk ülke oldu. – Upton Sinclair, <i>Chicago Mezbahaları</i> .
1907		– İlk elektrikli çamaşır makinesi icat edildi. Pablo Picasso, kübizmi başlattı. – Joseph Conrad, <i>Gizli Ajan</i> .

DUVAR, KİTAPLAR

He, whose long wall the wand'ring Tartar bounds..*

Dunciad, II, 76

Uçsuz bucaksız Çin Seddi'nin yapılmasını emreden kişinin ilk İmparator Shih Huang Ti olduğunu, onun da kendi döneminden önce yazılmış kitapların tümünün yakılmasını buyurduğunu okuyalı çok olmadı. İki mufassal işin –barbarlardan korunmak için beş-altı yüz külçelik taş yığının inşası ile tarihin, daha doğrusu geçmişin toptan imhası– aynı insandan çıkması, bunların da onun kişiliğinin ifadesi olması, inanılır gibi değil ama beni tatmin etmekle birlikte kaygılandırdı da. Bu yazının hedefi, söz ettiğim hissin nedenlerinin araştırılmasıdır.

Tarihsel olarak bakıldığında anlaşılmayacak bir şey yoktur. Anibal savaşları sırasında yaşamış olan Ch'in kralı Shih Huang Ti, Altı Krallık'ı ele geçirip feodal düzene bir nokta koymuştur. Duvarı inşa etti, çünkü duvarlar savunma önlemleriydi; kitapları yaktı, çünkü muhalifleri onları kendisinden önceki kralları yüceltmek için kullanıyordu. Kitap yakmak ve istihkâmlar inşa etmek, prenslerin sıradan uğraş-

---

(*) (İng.) O, uzun duvarımı gezgin Tatar'ın kuşattığı.

larındandı; Shih Huang Ti'nin sıra dışılığı, yapıtında kullandığı ölçekteydi. Bu, bir yere kadar sinologların görüşüdür. Ama bence, bu iki edim, bir abartıdan ya da önemsiz şeyleri olduğundan büyük gösterme isteğinden daha fazla bir şeydir. Meyve ağaçlarının ya da bir bahçenin duvarla çevrilmesine sık rastlanır ama bir imparatorluğun çevresinin duvarla örüldüğü pek görülmez. Kavimlerin en geleneksel olanının, efsanevi ya da gerçek geçmişinin belleğinden feragat etmesini sağlamak da basit bir iş değildir. Shih Huang Ti tarihin kendisiyle başlamasını emrettiğinde Çinlilerin üç bin yıllık (bu yıllarda Sarı İmparator, Chuang-tze, Konfüçyüs ve Lao-tzu vardı) bir kronolojisi varmış.

Shih Huang Ti, annesini özgürlükçü olduğu için sürgüne gönderdi. Katı inançlının sert adaletinde sadece hürmetsizlik vardı. Shih Huang Ti belki dinî otoritelerin kitaplarını da yok etmek istedi, çünkü onlar kendisini mahkûm ediyordu; Shih Huang Ti belki de tüm geçmişi, tek bir anıyı yok etmek için ortadan kaldırmak istiyordu: Annesinin onursuzluğunun anısını. (Bu, tek bir çocuğu ararken tüm çocukların öldürülmesini emreden Yahudi kralının yaptığından farklıydı.) Geçerli bir durumdu ama efsanenin öteki yönü olan duvarın kendisi hakkında hiçbir şey anlatmıyordu. Tarihçilere göre, Shih Huang Ti ölümden söz edilmesini yasaklamış ve ölümsüzlük iksirini aramaya çıkmış. Bir yılın içindeki günlerin sayısı kadar odası olan tasvirî bir sarayda münzevi olmuş. Bu olgular şunu düşündürüyor: Mekânın içindeki duvar ile zamanın içindeki ateş ölüme karşı duran engellerdi. Baruch Spinoza her şeyin kendi varlığını sürdürmeyi arzulağını yazmıştı; belki de İmparator ve büyücüleri ölümsüzlüğün içkin bir şey olduğunu ve bozulmanın kapalı bir küreye nüfuz edemeyeceğini düşünmüşlerdi. Belki de İmparator zamanın başlangıcını yeniden yaratmayı diledi ve gerçekten ilk olmayı istediği için kendisini Birinci diye adlan-

dırdı. Belki de, yazıyı ve pergeli icat eden ve dinî kitapların söylediğine göre şeylere doğru isimlerini veren efsanevi Huang Ti ile kendisini özdeşleştirmek için bu adı aldı. Çünkü günümüze dek ulaşmış yazıtlara göre, Shih Huang Ti, kendi hükümlerinde her şeyin kendi ismine sahip olmasıyla övünüyordu. Ölümsüz bir saltanat kurmayı düşledi; kendisini izleyenlerin İkinci İmparator, Üçüncü İmparator, Dördüncü İmparator olarak sonsuza giden bir biçimde adlandırılmasını buyurdu.

Büyülü bir tasarımdan söz ettim; duvarın inşasının ve kitapların yakılmasının eşzamanlı edimler olmadığını da var sayabiliriz. Böylece, seçtiğimiz düzene bağlı olarak, yok etmekle işe başlayıp köşesine çekilen bir kral imgesine ya da önce savunduğunu sonra yok eden hayal kırıklığına uğramış bir kral imgesine sahip olmamız gerekir. Her iki durum da dramatik olmakla birlikte, bildiğim kadarıyla, tarihî doğruluk içermezler. Herbert Allen Giles'e göre, kitap saklayan kızgın demirle damgalanır ve ölümüne kadar devasa duvarda çalışmaya mahkûm edilmiş. Bu başka bir yorumun da öne çıkarılmasını sağlıyor. Belki de duvar bir metaforu; belki de Shih Huang Ti, geçmişe hayranlık duyanları, geçmişin kendisi kadar boş, aptalca, yararsız olan bir işe mahkûm ediyordu. Belki de duvarın kendisi bir meydan okumaydı ve Shih Huang Ti şöyle düşünüyordu: *"İnsanlar geçmişi seviyor, beni yargılayanlar da öyle ve ben bu sevginin karşısında güçsüzüm ama bir gün benim gibi hissedeni biri çıkacak, benim kitapları yok ettiğim gibi o da duvarı yıkacak ve bana dair anıyı silecek, böylece o benim gölgem, aynam olacak ama bunu hiç bilmeyecek."* Belki de Shih Huang Ti, imparatorluğu zayıf olduğuna inandığı için duvarla çevirdi, kitapları da kutsal olduklarını bildiği için yaktırdı (bütün evreni ya da bir tek kişinin vicdanını öğreten kitapların bir adı da kutsal kitaplardır). Belki de kütüphaneye

lerin yakılması ve duvarın inşası birbirini gizlice yok eden işlemlerdir.

Gölgesini şu anda ve sonsuza dek hiç görmeyeceğim diyarlara düşüren geçit vermez duvar, geçmişini yakmak isteyen kavimlerin en itaatkâr olanını yöneten bir Hükümdar'ın gölgesiydi. Bize ilginç gelen de –buna yol açan birçok durumun yanı sıra– bu düşünceydi. (Temel erdemi de, dev oranlarda kurmanın ve yok etmenin karşılıklı olabilir.) Şöyle bir genellemede ve çıkarımda bulunabiliriz: Her biçim, duruma bağlı bir “içerik”te değil, kendi içinde erdeme sahip olur. Bu, Benedetto Croce'nin kuramını destekliyor: Pater daha önce, 1877'de, sanatların tümünün saf biçim olan müziğe benzemeye çalıştığını ileri sürmüştü. Müzik, mutluluk, mitoloji, hepsi zamanın, belirli alacakaranlıkların, bazı yerlerin şekillendirmesine tâbidir. Bunlar ya bize bir şey anlatmaya çalışır, ya gözden kaçırmamamız gereken bir şey anlatmıştır ya da bir şey anlatmak üzeredir: Henüz üretilmemiş olan ilhamın bu yaklaşan sesi, belki de estetik gerçekliğin kendisidir.

Buenos Aires, 1950

ÇEVİREN Türker Armaner